

JURIDISKA INSTITUTIONEN
Stockholms universitet

Upphovsmannens respekt rätt –

En studie i dess tillämpningsområde

Annette Österlund

Examensarbete med praktik i *civilrätt* 30 hp

Examinator: Per Jonas Nordell

Stockholm, *Vårterminen* 2013

Stockholms
universitet

Innehållsförteckning

Förekommande förkortningar.....	1
Sammanfattning.....	2
1. Inledning.....	4
1.1 Bakgrund och syfte.....	4
1.2 Metod.....	5
1.3 Avgränsning.....	6
2. Respekträttens uppbyggnad.....	7
2.1 Introduktion och grundläggande moment.....	7
2.2 Kränkning genom ändring av verket som sådant.....	9
2.3 Kränkning genom ändring av exemplar av verket.....	13
2.4 Kränkning vid tillgängliggörande för allmänheten.....	13
2.5 Respekträtt – inget hinder för förstörelse av konstverk.....	14
2.6 Överlåtelse av upphovsrätt genom avtal – vad gäller avseende respekträtten?.....	15
2.6.1 Eftergift av den ideella rätten.....	15
2.6.2 Förvärvarens möjligheter att vidta ändringar av verket.....	15
2.6.3 Den positiva ändringsrätten.....	17
2.7 Respekträtt vid verksanvändning med stöd av inskränkningarna i 2 kap URL.....	17
2.8 Respekträtt genom klassikerskyddet.....	18
2.9 Några kommentarer.....	19
2.9.1 Balansen mellan upphovsmannens synvinkel och den objektiva måttstocken.....	19
2.9.2 Verkets betydelse vid kränkingsbedömningen – risk för subjektivitet.....	19
2.9.3 Olika aspekters betydelse vid bedömningen av om en bearbetning innehåller sådana ändringar som innebär en kränkning av originalverkets upphovsmans respekträtt.....	19
2.9.4 Besvärande för arkitekter med avsaknaden av respekträtt.....	20
2.9.5 Förstörelse av konstverk.....	20
2.9.6 Klassikerskyddet – en tämligen svårtillämpad reglering.....	21
3. Särskilt om parodi, travesti och satir.....	22
3.1 Begreppen parodi, travesti och satir.....	22
3.2 Parodi, travesti och satir i förhållande till respekträtten.....	23
3.3 Några kommentarer.....	27
Källförteckning.....	28

Förekommade förkortningar

AK	Auktorrättskommittén
BK	Bernkonventionen
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätt
NIR	Nordiskt Immateriellt Rättsskydd
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv (avd I)
Prop.	Regeringens proposition
RF	Regeringsformen (1974:152)
SOU	Statens offentliga utredningar
TF	Tryckfrihetsförordningen (1949:105)
URL	Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Sammanfattning

I 3 § 2 stycket URL regleras upphovsmannens rätt till respekt för sitt verk – respekträtten. Det stadgas att verket inte får ändras på ett sätt som innebär att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränks. Inte heller får verket tillgängliggöras för allmänheten i en form eller i ett sammanhang som på samma sätt utgör en kränkning. Ändring av verket kan ske dels av verket som sådant, dels av exemplar av verket. För att det ska vara tal om en kränkning i lagens mening ska kränkningen drabba upphovsmannen just i egenskap av upphovsman till verket, inte rent allmänt. Vid kränkingsbedömningen ska man enligt lagmotivet till URL utgå från upphovsmannens synpunkt, men i övrigt ska en objektiv måttstock tillämpas såvitt möjligt. Det är vidare nödvändigt att man beaktar verkets art och stil vid kränkingsbedömningen samt om man kan få uppfattningen att det är originalverket som presenteras – bedömningen blir då strängare jämfört med om det tydligt framgår att det är fråga om en bearbetning. Reklamavbrott vid sändning av film kan under vissa förutsättningar innebära att verket ändras på ett sätt som innebär en kränkning av respekträtten. Vid kränkande ändring av enskilda exemplar av verk är det ofta fråga om konstverk. Det finns ett undantag från 3 § 2 stycket URL i 26c § URL om att ägaren till en byggnad eller ett bruksföremål har rätt att göra ändringar utan upphovsmannens samtycke. Detta undantag gäller dock inte för byggnadsritningar. Det finns ingen bestämmelse i URL som hindrar ägaren av ett exemplar av ett verk att förstöra eller ödelägga det. Exempel på situationer när ett verk tillgängliggörs för allmänheten i en form eller i ett sammanhang som kränker upphovsmannens respekträtt kan vara att ett konstnärligt verk tillgängliggörs för allmänheten i ett pornografiskt sammanhang. Enligt 3 § 3 stycket URL kan upphovsmannen efterge sin ideella rätt beträffande en till art och omfattning begränsad användning av verket. En generell eftergift av upphovsrätten är inte möjlig. Upphovsmannen har, oavsett avtal, alltid kvar rätten till namngivelse och rätten att motsätta sig att verket förvanskas eller utnyttjas i ovärdiga sammanhang. I 28 § URL finns en bestämmelse om att den person som genom överlåtelse övertar upphovsrätten inte får ändra verket eller överlåta det vidare, om inte annat avtalats. Enligt lagmotiven behövs dock inte samtycke för alla slags ändringar, till exempel måste inte en förläggare ha författarens samtycke för att rätta stavfel. Beträffande bearbetningar har förvärvaren en rätt att vidta de ändringar som har sin grund i själva överlåtelseavtalet; att genomföra bearbetningen. Dock krävs att samtycke inhämtas från upphovsmannen om bearbetaren vill tillfoga ytterligare ändringar, som inte ligger inom ramen för överlåtelseavtalet. Oavsett om ändringen vidtas inom ramen för överlåtelseavtalet ska alltså 3 § 2 stycket URL respekteras. Regleringen i 28 § URL tar sikte på verket som sådant, inte exemplar av verket. Förvärvaren av ett enskilt exemplar av ett verk får således göra ändringar i sitt exemplar, så länge ändringarna inte strider mot 3 § 2 stycket URL och därmed kränker upphovsmannens

respekträtt. Enligt 11 § 1 stycket URL gäller bestämmelsen om respekträtt även vid utnyttjande av verk med stöd av inskränkningarna i 2 kap URL – en dikt, som med stöd av 19 § URL utnyttjas som sångtext, får inte framföras till en melodi som innebär att dikten framstår som löjeväckande, anges i motiven som ett exempel. Respekträtten kan för vissa verk vara skyddad obegränsat i tiden, genom det så kallade klassikerskyddet i 51 § URL, som utgör ett skydd mot att verk återges offentligt på ett sätt som är kränkande för den andliga odlingens intressen. Klassikerskyddet skyddar endast verk som anses vara särskilt betydelsefulla, så kallade mästerverk eller verk som är viktiga för det svenska kulturarvet.

Den som som översatt, bearbetat eller överfört ett verk till en annan litteratur- eller konststart har upphovsrätt för sin version men får inte handla i strid med upphovsrätten till originalverket, 4 § 1 stycket URL. Den som däremot i fri anslutning till ett verk åstadkommit ett nytt och självständigt verk står inte i beroendeförhållande till originalverkets rättigheter, se 4 § 2 stycket URL. Av motiven till URL framgår att parodier och travestier ska anses utgöra självständiga verk, även då de är mycket närliggande originalverket. Av motiven framgår att det som är avgörande för parodins självständighet är att den har ett syfte som är originalverket helt främmande. I övrigt anges också i motiven att verksanvändning i samband med parodi och travesti, på grund av gammal hävd, är tillåten. HD fastslog dock i NJA 2005 s. 905 (Alfons Åberg) att ”även om travestin är att betrakta som ett självständigt verk kan det tänkas återge originalverket i sådan form eller i sådant sammanhang som – även vid sidan av själva travestin – för upphovsmannen till originalverket är på ett otillåtet sätt kränkande med hänsyn till dennes litterära eller konstnärliga anseende.” Således kan parodier och travestier utgöra ett intrång i respekträtten hos originalverkets upphovsman. Rosén har ställt sig frågande till *syftet* som det avgörande kriteriet för parodins självständighet, eftersom man i URL i övrigt - förutom i 2 kap – inte betraktar syftet med en åtgärd som något som påverkar ensamrättens omfång. Vidare bör enligt Rosén parodier kunna anses utgöra bearbetningar enligt 4 § 1 stycket URL, om de inte uppnår en sådan egenart och självständighet gentemot originalverket som krävs enligt 4 § 2 stycket URL.

1. Inledning

1.1 Bakgrund och syfte

Upphovsrättens skyddsomfång tar inte enbart sikte upphovsmannens ekonomiska rättigheter, utan skyddar även upphovsmannens personliga rättigheter. Skyddet av upphovsmannens personliga rättigheter bygger på den känsla han som upphovsman hyser gentemot sitt alster. Den personliga delen av det upphovsrättsliga skyddet kallas för den *ideella* rätten och återfinns i 3 § URL. Det framgår av lagrummet att den ideella rätten även i sin tur består av två element: det ena tar sikte på upphovsmannens rätt att bli angiven som upphovsman i samband med att verket tillgängliggörs – *namngivelsesrätten*, som regleras i lagrummets första stycke. Det andra elementet av den ideella rätten ger upphovsmannen dels ett skydd mot ändringar av verket som kränker hans litterära eller konstnärliga anseende eller egenart, dels ett skydd mot tillgängliggörande av verket i en form eller ett sammanhang som på samma sätt är kränkande – *respekträtten*, som regleras i lagrummets andra stycke. I lagrummets tredje stycke återfinns ett stadgande om att möjligheten att efterge den ideella rätten är begränsad. I detta examensarbete kommer respekträtten att undersökas.

Mot bakgrund av den snabba teknikutvecklingen de senaste åren torde respekträttens skyddsbehov ha blivit en ökad angelägenhet. Riskerna för att verk ska förvrängas kan antas ha blivit större med dagens digitala manipulationstekniker och synligheten kan i sin tur antas ha ökat i takt med de sociala mediernas framfart. Respekträtten kan alltså anses vara viktigare än någonsin.

Huvudsyftet med examensarbetet är att utreda respekträttens tillämpningsområde ur ett brett perspektiv. Jag ska undersöka vilka slags ändringar som kan kränka upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart samt vilka sammanhang och former som kan göra ett tillgängliggörande kränkande för upphovsmannen i lagens mening. I detta sammanhang kommer jag även att utröna vad som gäller avseende respekträtten vid förstörelse av exemplar av ett verk. Jag ska också undersöka vad som händer med respekträtten vid en upphovsrättsöverlåtelse och i vilken mån upphovsmannen kan efterge sin respekträtt. Vidare ska studeras om upphovsmannens respekträtt är skyddad vid verksanvändning med stöd av 2 kap. URL. Jag ska även försöka utröna om klassikerskyddet i 51 § URL kan anses vara en del av respekträtten, vad som innefattas i detta skydd och hur det ska tillämpas i praktiken. Slutligen har jag även som syfte med examensarbetet att utreda förhållandet mellan det upphovsrättsliga skyddet gentemot parodi och andra liknande företeelser. I detta sammanhang ska jag försöka besvara följande frågor: vad innefattas i begreppet parodi? Måste en upphovsman tåla att hans verk görs till föremål för parodi? Är parodin per

automatik ett självständigt verk eller kan den utgöra en bearbetning? Är gängse upphovsrättsliga principer om individuell särprägel, självständighet och originalitet som grund för verkshöjd tillämpliga också beträffande parodier, eller uppnår dessa verkshöjd på något annat sätt?

Vid författandet av examensarbetet har jag riktat mig mot praktiker som förutsätts ha en grundläggande kunskap om upphovsrättens föremål och innehåll.

1.2 Metod

Huvudmetoden som har används vid författandet av detta examensarbete har varit den *rättsdogmatiska* metoden. Den rättsdogmatiska metoden går ut på att undersöka de traditionella rättskällorna; lag, praxis, lagförarbeten, doktrin samt sedvana, för att på så sätt komma fram till vad som är gällande rätt.¹

Lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (URL) är den lag som huvudsakligen behandlas i examensarbetet. Radio- och tv-lagen (2010:696) hänvisas till i ett mindre avseende. En förordning som nämns kort är upphovsrättsförordningen (1993:1212).

I examensarbetet har svensk rätt, och då som ovan nämnts främst URL, varit utgångspunkten. Dock nämns i relevanta avseenden den av Sverige tillträdde Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk. Anledningen till att enbart svensk rätt och Bernkonventionen behandlas i examensarbetet är att den ideella rätten ligger utanför övriga handelsrelaterade internationella konventioner och harmoniserande EU-direktiv. Dock hänvisas till det EU-rättsliga Infosoc-direktivet, 2001/29/EC av Europa-parlamentet och av rådet den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället när jag i examensarbetet redogör för parodier. En kort hänvisning görs även till spansk och fransk upphovsrättslagstiftning avseende parodiområdet. Detta görs för att peka på olika möjligheter till att reglera rättsområdet i jämförelse med hur den svenska rättstillämpningen ser ut.

Enbart svensk praxis tas upp i examensarbetet, främst avgöranden som har tagits upp av Högsta Domstolen, men även hovrättsavgöranden behandlas.

Den litteratur som förekommer i arbetet är svensk litteratur inom immaterialrättsområdet. Även relevanta artiklar behandlas.

---

¹ Peczenik, Alexander, *Vad är rätt?: om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, s. 215-216.

Lagförarbeten är i Sverige av tradition en viktig rättskälla. Inför tillkomsten av lagar i Sverige är det förekommande att kommittéer i parlamentet arbetar fram omfattande motiv till de lagförslag som de lägger fram. Motivet till URL, det omfattande betänkandet SOU 1956:25, framställt av Auktorrättskommittén, har fungerat som en viktig vägledare i detta examensarbete och hänvisas till återkommande. Detta inte minst eftersom formuleringarna i URL bitvis kan uppfattas som relativt allmänt hållna och inte helt tydliga.

Vid författandet av examensarbetet har en målsättning varit att utgå både från upphovsmannens intressen och samhällets intressen för att skapa en balans.

1.3 Avgränsning

Viktigt avseende avgränsningen för examensarbetet, som även nämndes ovan under avsnitt 1.2 om metoden, är att jag har valt att inte redogöra närmare för den upphovsrättsliga EU-rätten eller annan internationell rätt som Sverige är bunden av. Detta eftersom den svenska lagstiftningen är anpassad till den internationella rätten och för att en sådan redogörelse skulle göra examensarbetet för omfattande.

I examensarbetet kommer enbart respekträtten för upphovsmän behandlas. Närstående rättighetsinnehavares respekträtt har jag valt att lämna utanför för att få ett en entydig inriktning.

Av den ideella rätten är det enbart respekträtten som är föremål för granskning i examensarbetet. Namngivelsesrätten redogörs inte för närmare, utan den nämns bara i det föregående, dels för att i viss mån få en helhetsbild av den ideella rätten, dels för att namngivelsesrätten är reglerad i samma lagrum som respekträtten.

2. Respekträttens uppbyggnad

2.1 Introduktion och grundläggande moment

3 § URL tar sikte på upphovsmannens ideella rättigheter (droit moral)² och har följande lydelse:

Då exemplar av ett verk framställes eller verket göres tillgängligt för allmänheten, skall upphovsmannen angivas i den omfattning och på det sätt god sed kräver.

Ett verk må icke ändras så, att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränkes; ej heller må verket göras tillgängligt för allmänheten i sådan form eller i sådant sammanhang som är på angivet sätt kränkande för upphovsmannen.

Sin rätt enligt denna paragraf kan upphovsmannen med bindande verkan eftergiva endast såvitt angår en till art och omfattning begränsad användning av verket.

De ideella rättigheterna består således av två olika delar. Den ena delen handlar om en rätt att bli angiven som upphovsman när verket tillgängliggörs för allmänheten – namngivelsesrätten. Den andra delen av den ideella rätten ger dels ett skydd mot att sådana ändringar av verket görs som kränker upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart, dels ett skydd mot tillgängliggörande av verket för allmänheten i en form eller ett sammanhang som på samma sätt är kränkande för upphovsmannen. I det tredje stycket i paragrafen regleras i vilken mån upphovsmannen kan avstå från sin ideella rätten. Den ideella rätten kan sägas ha ett starkare skydd än ensamrätten som sådan.³

Respekträtten är som sagt uppbyggd på så sätt att den består av två grundstenar; upphovsmannens skydd mot kränkande ändring av verket och upphovsmannens skydd mot kränkande tillgängliggörande av verket för allmänheten. Ändring av verket kan i sin tur ske, dels av verket som sådant, dels av exemplar av verket. Dessa tre olika aspekter av respekträtten kommer att behandlas närmare var för sig nedan (avsnitt 2.2, 2.3 och 2.4). I art. 6 bis BK stadgas att upphovsmannen, oberoende av om de ekonomiska rättigheterna överlåtits, under hela sin livstid, har rätt att motsäga sig att verket förvanskas, stympas eller på något annat sätt ändras på sådant sätt att upphovsmannens ära eller anseende kommer till skada.

---

² SOU 1956:25, s. 113.

³ Peyron, Ulf, *Det upphovsrättsliga anställningsförhållandet*, s. 32.

Inför tillkomsten av URL presenterade AK sitt betänkande (SOU 1956:25), som ligger till grund för den nuvarande lagen. AK uttrycker i sitt betänkande att det är av rent personligt intresse för upphovsmannen att verket inte återges på ett sätt som kränker respekträtten. Eftersom upphovsmannen, vid skapandet uttryckt sin personlighet i verket, drabbas han ofta av ett verkligt lidande om verket utsätts för ingrepp, där ingen förståelse visats för upphovsmannens bakomliggande intentioner med verket.⁴ Kränkningen ska, för att vara av sådant slag som avses i 3 § 2 stycket URL, drabba upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart. Det är inte upphovsmannens anseende såsom samhällsmedlem som avses. Även förfaranden som i andras ögon inte anses vara till skada för upphovsmannens anseende omfattas av lagrummet, om de innebär ett angrepp mot verkets integritet och den känsla upphovsmannen som konstnär hyser för sitt verk.⁵ För att det ska vara fråga om en kränkning enligt 3 § 2 stycket URL ska förfarandet vidare vara kränkande för upphovsmannens anseende och egenart i egenskap av just upphovsman. Det är alltså inte tillräckligt att upphovsmannen känner sig kränkt rent generellt.⁶ Vad som enligt det upphovsrättsliga regelverket anses som kränkande för upphovsmannens anseende eller egenart behöver inte vara straffbart enligt vanliga straffrättsliga bestämmelser.⁷ Bestämmelsen i 3 § 2 stycket URL gäller också för fall då upphovsmannen förvarar verket i sitt hem, utan att det tillgängliggörs för allmänheten samt för fall då någon gör en kopia för privat bruk, som denne ändrar på ett sätt som är kränkande för upphovsmannen.⁸ Ändringar som upphovsmannen granskat och godkänt är tillåtna.⁹

Av 54 § tredje stycket URL framgår att upphovsmannen eller rättighetsinnehavaren har rätt till ersättning vid intrång i upphovsrätten. I lagrummet stadgas att den som uppsåtligen eller av oaktsamhet vidtar åtgärd, som innebär intrång i upphovsrätten, ska ersätta upphovsmannen eller rättighetsinnehavaren för dennes förlust, lidande eller annan skada.

För det fall det finns flera upphovsmän till ett verk och deras bidrag inte utgör självständiga verk, tillkommer upphovsrätten dem gemensamt. Dock har upphovsmännen var för sig rätt att ingripa mot intrång i upphovsrätten, se 6 § URL. Beträffande respekträtten innebär detta således att en upphovsman enskilt kan ingripa mot överträdelse av denna. AK anför att den enskildes intresse av att föra talan ofta är av personlig natur, inte minst vad gäller intrång i den ideella rätten.¹⁰

---

4 SOU 1956:25, s. 121.

5 SOU 1956:25, s. 122.

6 Olsson, Henry, *Upphovsrättslagstiftningen En kommentar*, s. 94.

7 Bernitz m.fl. *Immaterialrätt och otillbörlig konkurrens*, s. 84

8 Levin, Marianne, *Lärobok i Immaterialrätt*, s. 161.

9 Olsson, Henry, *Upphovsrättslagstiftningen En kommentar*, s. 99.

10 SOU 1956:25, s. 143.

2.2 Kränkning genom ändring av verket som sådant

Kränkning av ett verk kan ske utan att något nytt exemplar måste framställas, till exempel då ett verk framförs offentligt. AK ger i sitt betänkande härvid som exempel att ändring eller strykning i ett bokmanus görs före boken ges ut.¹¹ Av särskild betydelse i detta sammanhang är enligt *Olsson* fotografiska bilder. Det är nämligen vanligt att manipulation av fotografiska bilder görs med digitalteknik.¹²

Vid bedömningen av om upphovsmannens respekträtt kränkts, ska man enligt AK utgå från upphovsmannens synpunkt, men i övrigt ska en objektiv måttstock tillämpas såvitt möjligt.¹³ Obetydliga tryckfel och översättningsfel faller utanför bestämmelsen. Vid anläggande av en objektiv måttstock ska hänsyn tas till de förhållanden inom den konstart det är fråga om och omständigheterna i det enskilda fallet ska beaktas. Viktigt enligt AK är vidare att ta hänsyn till verkets art och betydelse i litterärt eller konstnärligt avseende.¹⁴ En liten ändring av en dikt kan få stor inverkan på diktens litterära uttryck, medan ändringar i till exempel broschyrer eller manualer kan accepteras i större utsträckning. Ändringar som görs i insändare till tidningar eller som av redaktionella skäl görs i journalisters artiklar faller vidare som huvudregel utanför bestämmelsen.¹⁵

I avgörandet som refereras i NJA 1979 s. 352 (Max Valter), var omständigheterna sådana att en konstnär hade köpt 25 reproduktioner av ett verk av en annan konstnär, Max Valter Svanberg, och på dem tillfogat kommentarer med seriegrafiskt tryck, fingerade tryckerianvisningar m.m., med syftet att skapa en ironi kring svårigheterna att avgöra vad som utgör ett originalverk och vad som bara är signerade reproduktioner. HD anslöt sig i avgörandet till HovR:ns domskäl, där det fastslogs att med tillämpning av en objektiv måttstock var ändringarna inte kränkande för Max Valter Svanbergs konstnärliga anseende eller egenart. Detta eftersom ändringarna hade tillkommit inom ramen för den etablerade stilen metakonsten. Att utnyttja ett välkänt konstverk som underlag för det egna arbetet ansågs vara en tradition inom den aktuella konstinriktningen och vid bedömningen av vad som objektivt är kränkande för upphovsmannen måste sådana moderna konstströmningar beaktas, angav HovR:n i sina domskäl.

---

¹¹ SOU 1956:25, s. 122.

¹² Olsson, Henry, *Upphovsrättslagstiftningen En kommentar*, s. 97.

¹³ Prop. 1960:17, s. 71

¹⁴ SOU 1956:25, s. 123.

¹⁵ Olsson, Henry, *Upphovsrättslagstiftningen En kommentar*, s. 98.

I ett annat avgörande, som refereras i NJA 1975 s. 679 (Sveriges flagga), fastslog HD att för det fall upphovsmannen till ett verk är avliden, ska man vid kränkingsbedömningen, när man ska utgå från upphovsmannens synpunkt i kombination med anläggande av en objektiv måttstock, utgå ifrån upphovsmannens personlighet, såsom den har speglats i verket.

AK uttrycker i sitt betänkande att det vidare är av stor betydelse vid kränkingsbedömningen om återgivningen av verket gör anspråk på att presentera verket i dess ursprungliga form, eller om det klart framgår att det är fråga om en bearbetning. Om verket återges såsom original, har upphovsmannen ett berättigat intresse av att återgivningen presenteras så lik originalverket som möjligt. Även små ändringar eller uteslutningar kan innebära att verket förvanskas på ett för upphovsmannen kränkande sätt. I lyrik kan även små ändringar ha stor inverkan på det konstnärliga värdet. För betydande verk är det av större intresse att ändringar inte görs i detta avseende. Beträffande litterära eller musikaliska verk av lägre valör är kraven härvid inte lika stränga, men upphovsmännen till dessa slags verk är skyddade mot allvarligare ingrepp. Även beträffande reproduktion av konstverk är stadgandet tillämpligt. Om en reproduktion gör anspråk på att presentera verket i dess ursprungliga skick, men innehåller brister, kan detta innebära en kränkning av upphovsmannens respekträtt.¹⁶

Vid en bearbetning eller överföring av ett verk till en annan konstart är upphovsmannen till originalverket skyddad mot att ändringar görs som nedvärderar originalets konstnärliga stil, nivå, innehåll och tendens. AK ger i detta sammanhang som exempel att en betydande roman omarbetas till en novell av lägre kvalitet, att förkortningar görs som leder till att bearbetningen blir förvrängd originalet eller att en undermålig översättning görs. Som andra exempel nämns att ett seriöst musikaliskt verk görs om till en schlager eller att ett drama förses med lyckligt slut som inte fanns med i originalet. AK anger vidare i sitt betänkande att det tydligt ska anges att det är fråga om en bearbetning. Om detta underlåts kan allmänheten få uppfattningen att det är upphovsmannen till originalverket som också står för bearbetningen och detta kan under vissa förhållanden innebära en kränkning av respekträtten. I betänkandet uttrycks dessutom att även om bearbetningen rent formellt kan sägas hålla en hög kvalitet och inneha ett värde i sig, kan den vara kränkande för upphovsmannen till originalverket, om den negligerar originalverkets egenart. Som exempel i detta sammanhang anger AK att en pacifistisk roman får en nationalistisk innebörd. Detta är principiellt otillåtet, även om bearbetningen är skickligt utförd och av god kvalitet.¹⁷

---

16 SOU 1956:25, s. 123.

17 SOU 1956:25, s. 123-124.

I avgörandet som refereras i NJA 1971 s. 226 (Rydbeckmålet) var omständigheterna sådana att en anställd på Sveriges Radio hade skapat ett filmprogram, *Den svenska fattigdomens betydelse*, som när det sändes hade klippts på ett sådant sätt att sekvenser som återgav en Vietnamdemonstration i Malmö hade tagits bort. I målet var frågan huruvida radiochefen på Sveriges Radio genom den företagna ändringen hade kränkt den anställdes respekträtt enligt 3 § 2 stycket URL. Syftet med programmet och med sekvensen med Vietnamdemonstrationen hade varit att belysa de ekonomiska klyftorna i det svenska samhället. Vietnamdemonstrationen syftade också till att påvisa kontrasterna mellan det aktiva deltagandet i demonstrationen och passiviteten vid en s.k. bingoafton. Hov:R kom till bedömningen att sambandet mellan den bortklippta sekvensen och programmet i övrigt var påfallande löst och inte kunde anses ha belyst de ekonomiska klyftorna i samhället. Förvisso hade enligt HovR:n den bortklippta sekvensen en viss kontrastverkan mot passiviteten vid den så kallade bingoaftonen, men denna kontrastverkan framstod med hänsyn till filmens uppbyggnad i övrigt inte som väsentlig. Sammanfattningsvis bedömde HovR:n att klippningen inte minskat filmens samhällskritiska och konstnärliga värde och därför inte inneburit en kränkning av den anställdes respekträtt enligt 3 § 2 stycket URL. HD meddelade inte prövningstillstånd i den delen av målet som handlade om den påstådda kränkningen av 3 § 2 stycket URL.

Ett annat avgörande där HD fastslog att respekträtten hade kränkts i flera avseenden, är det mål som refereras i NJA 1974 s. 94 (Rudlings affischer). Omständigheterna i fallet var sådana att konstnären Gunilla Rudlings seriegrafiskt framställda bilder av nakna kvinnokroppar olovligen hade utnyttjats i ett montage, som reklam utanför en biograf i Stockholm, vilken visade pornografisk film. HD uttalade att beskärning av bilder inte får göra dem vanställande, men att en viss beskärning med hänsyn till den avsedda användningen kan vara tillåten. I det aktuella fallet hade bilderna blivit kraftigt beskurna och två av bilderna hade delats av och var placerade åtskilda i montaget. HD bedömde att handlandet var otillåtet enligt 3 § 2 stycket URL och därmed utgjorde en sådan kränkande ändring som åsyftas i lagrummet. Även 3 § 1 stycket URL, den så kallade namngivelsesrätten (se avsnitt 2.1) hade brutits emot, eftersom Gunilla Rudlings signatur hade tagits bort genom beskärning. Dessutom hade 3 § 2 stycket URL brutits emot genom att verket tillgängliggjorts i ett sammanhang som var kränkande för Gunilla Rudling, mer om detta i avsnitt 2.4.

Ytterligare ett avgörande där HD kom fram till att respekträtten hade kränkts enligt 3 § 2 stycket URL är målet som refereras i NJA 1975 s. 679 (Sveriges flagga). Detta fall handlade om att en grammofonskiva hade utgivits där den första textradens i Gustaf Issiannilssons diktverk

Sveriges flagga hade använts varpå resten av texten hade ett politiskt budskap med kritik mot USA:s deltagande i Vietnamkriget. Texten ackompanjerades genom utnyttjande av ett musikverk av Hugo Alfvén i oförändrad form. Hugo Alfvén och Gustaf Issiannilsson hade inför den första Svenska flaggans dag år 1916 i ett samarbete skapat verket *Sveriges flagga*. HD uttalade att verket hade utvecklats till att få karaktären av en nationalsång och gjorde bedömningen att den politiska propagandasången inte utgjorde en parodi eller travesti, eftersom det handlade om ren politisk propaganda där ett komiskt syfte saknades. HD, som klargjorde att de bägge originalupphovsmännens verk var enskilda verk, gjorde bedömningen att den politiska propagandasången hade kränkt respekträtten hos de bägge upphovsmännen.

Reklamavbrott i filmer kan under vissa förutsättningar innebära att filmverket ändras på ett sådant sätt som anses kränkande för upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart enligt 3 § 2 stycket URL. Enligt 8 kap 4 § Radio- och tv-lagen, får vid sändning av tv-program (förutom vid sändning av tv-program som utgör gudstjänster eller riktar sig till barn under 12 år, se 8 kap 3 §) programmet avbrytas för annonsering endast om avbrottet görs vid naturliga pauser i programmet och att, med hänsyn till programmets längd och karaktär, annonseringen inte påverkar programmets integritet och värde eller kränker rättighetsinnehavarens intresse. Detta lagrum skyddar således rättighetsinnehavarens ideella rätt.

I avgörandet som refereras i NJA 2008 s. 309 (Hajen och Alfred) hade TV4 vid sändning av två spelfilmer, *Hajen som visste för mycket* och *Alfred*, utan regissörens samtycke gjort avbrott för reklam. Tvisten gällde huruvida reklamavbrotten hade kränkt upphovsmannens ideella rätt, om det skett någon eftergift av denna rätt samt om TV4 hade agerat oaktsamt när de gjort avbrotten för reklam. HD uttalade i domskälen att bedömningen av om den ideella rätten har blivit kränkt ska ske oberoende av den offentlighetsrättsliga regleringen, alltså radio- och tv-lagen. HD klargjorde att bedömningen inte ska utgå från tittarnas uppfattning av vad som anses som störande. Tittarintresset blir istället tillgodosett genom regleringen i radio- och tv-lagen. HD konstaterade först att reklamavbrott under sändning av spelfilm måste anses ändra filmen eftersom dessa gör att filmens rytm, förlopp, berättelse och atmosfär ändras. Vidare fastslog HD att frågan blir om ändringarna är kränkande för upphovsmannens anseende eller egenart. HD hänvisade här till förarbetena av lagen, där det framgår att kränkingsbedömningen ska göras från upphovsmannens synpunkt, men i samband med anläggande av en objektiv måttstock (se avsnitt 2.2). Vidare uttryckte HD att utgångspunkterna vid kränkingsbedömningen ska vara förhållandena inom den konststart det är fråga om, verkets art och betydelse i konstnärligt avseende samt syftet med avbrottet. HD anslöt sig till HovR:ns uppfattning om att de intressen bakom avbrotten, som för övrigt hade skett i

kommersiellt syfte, inte objektivt sätt vägt över upphovsmannens intresse av att verket inte återges på ett sätt som kränker den ideella rätten. HD fastslog att den ideella rätten i det aktuella målet hade blivit kränkt.

2.3. Kränkning genom ändring av exemplar av verket

AK anger i sitt betänkande beträffande ändring av exemplar av verk, att det då ofta är fråga om konstverk. Ändringar kan ske av olika skäl, till exempel med hänsyn till anständighet. Huruvida ändringen anses kränkande får avgöras med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet, varvid verkets konstnärliga värde är av stor vikt. Av betydelse är också syftet med ändringen. Kommittén slår fast att det är tillåtet att restaurera ett konstverk, även om verket inte har kvar sin särprägel efter restaureringen.¹⁸ Av intresse i sammanhanget är att det inte finns någon bestämmelse som förhindrar förstörelse eller ödeläggelse av ett verk, mer om detta i avsnitt 2.5.

Det finns ett viktigt undantag från 3 § 2 stycket URL i 26c § URL, där det stadgas att man som ägare till en byggnad eller ett bruksföremål har rätt att göra ändringar utan upphovsmannens samtycke. Bakgrunden till detta stadgande har att göra med praktiska överväganden, vilket framgår av AK:s betänkande.¹⁹ Denna regel innebär dock inte att man har rätt att göra ändringar i byggnadsritningar, eftersom dessa omfattas av arkitektens respekträtt.²⁰ För det fall en ändring av en byggnad kräver att ritningar används, har man således inte rätt att ändra i arkitektens originalritningar. I avgörandet som refereras i NJA 1993 s. 263 (Uppsala Stadshus) kom HD fram till att ägaren till en byggnad inte hade haft rätt att ändra i byggnadsritningarna. HD konstaterade beträffande 13 § URL (nuvarande 26c § URL) att utrymmet för att i lagen tolka in andra inskränkningar än vad som anges i det aktuella lagrummet är begränsade.²¹

2.4 Kränkning vid tillgängliggörande för allmänheten

Såsom nämns i avsnitt 2.1 återfinns i art. 6 bis BK ett stadgande som ger upphovsmannen till ett verk en rätt att motsätta sig även andra förfaranden som är till men för hans ideella intressen än sådana då verket ändras. AK nämner i sitt betänkande att i förarbetena till Brysselkonferensen klargjordes att ett verk, utan att det ändras, kan sättas i ett sådant sammanhang eller i en sådan miljö som är till nackdel för upphovsmannen, till exempel att verket utnyttjas i reklamsammanhang **13**

---

¹⁸ SOU 1956:25, s. 125.

¹⁹ SOU 1956:25, s. 125.

²⁰ Bergström, Svante, *Upphovsrätt till byggnadsverk*, s. 52.

²¹ Rosén Jan, *Svensk rättspraxis Upphovsrätt och närstående rättigheter 1977-2002*, Svensk Juristtidning, s. 179.

eller att ett musikstycke av allvarlig eller religiös ton används i en opera.²² Enligt 3 § 2 stycket URL kan överträdelse av respekträtten också ske på sådant sätt att ett verk görs tillgängligt för allmänheten i en form eller i ett sammanhang som är kränkande för upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart. Tillgängliggörande för allmänheten kan bestå av överföring till allmänheten, offentligt framförande, spridning till allmänheten eller visning för allmänheten. Att ett verk tillgängliggörs i en form som är kränkande för upphovsmannens respekträtt kan vara exempelvis att ändringar sker av verket vid framförande av det i TV eller radio.²³

AK ger i sitt betänkande exempel på vad som kan vara kränkande sammanhang. Det nämns bl.a. att det kan innebära en kränkning att ett allvarligt litterärt verk illustreras med teckningar som väcker anstöt eller att ett konstverk hängs upp i en förnedrande miljö.²⁴ Andra situationer som omfattas av bestämmelsen kan vara att ett dramatiskt verk med en allvarlig ton återges i en komedi eller i ett pornografiskt sammanhang.²⁵ Något som enligt AK inte ska omfattas av bestämmelsen är att ett konstverk flyttas till en plats, som enligt upphovsmannen är mindre fördelaktig, till exempel att en tavla på ett museum får en mer avsides placering.²⁶

I avgörandet som refereras i NJA 1974 s. 94 (Rudlings affischer), som redogjorts för ovan i avsnitt 2.2, där det var fråga om en konstnärs bilder som använts i ett montage som reklam utanför en biograf som visade pornografisk film, kom HD bland annat fram till att verket tillgängliggjorts i ett sådant sammanhang som hade inneburit en kränkning av konstnärens respekträtt.

2.5 Respekträtt – inget hinder för förstörelse av konstverk

Som nämndes ovan i avsnitt 2.3 finns ingen bestämmelse i URL som hindrar ägaren till ett exemplar av ett verk att förstöra eller ödelägga det. Enligt AK ska det för att vara tal om förstörelse eller ödeläggelse, inte efter ingreppet vara möjligt att koppla det som är kvar av verket till dess upphovsman. I betänkandet gör AK överväganden kring huruvida det skulle vara lämpligt med en lagstiftning beträffande förstörelse/ödeläggelse av konstverk. AK konstaterar härvid att fördelarna med en lagstiftning på området är att det ur konstnärsvärldens synpunkt skulle vara värdefullt med ett förbud samt att det beträffande framstående konstverk dessutom finns ett allmänintresse av ett sådant förbud. De negativa aspekterna av en reglering anser dock AK väga tyngre; det skulle vara svårt att i praktiken genomföra en reglering. Ett förbud skulle endast kunna avse uppsåtlig

---

22 SOU 1956:25, s. 126.

23 Olsson, Henry, *Upphovsrättslagstiftningen En kommentar*, s. 97-98.

24 SOU 1956:25, s. 126.

25 Olsson, Henry, *Upphovsrättslagstiftningen En kommentar*, s. 98.

26 SOU 1956:25, s. 126.

förstörelse, inte förstörelse till följd av oaktsamhet, eftersom man då skulle behöva hävda att ägaren har en vårdnadsplikt beträffande konstverket. Det skulle enligt AK leda till stora bevissvårigheter att avgöra huruvida någon förstört/ödelagt ett konstverk uppsåtligen eller av oaktsamhet. En annan aspekt som enligt AK talar mot en reglering är att ägaren till ett konstverk kan ha beaktansvärda skäl att förstöra/ödelägga, till exempelvis kan det vid ombyggnad av en fastighet bli nödvändigt att avlägsna en väggmålning.²⁷

2.6 Överlåtelse av upphovsrätt genom avtal – vad gäller avseende respekträtten?

2.6.1 Eftergift av den ideella rätten vid överlåtelse av upphovsrätt

Enligt 3 § 3 stycket URL kan upphovsmannen efterge sin ideella rätt beträffande en till art och omfattning begränsad användning av verket. Bakgrunden till lagrummet är enligt AK att det inom upphovsrätten varit ett omtvistat spörsmål huruvida överlåtelse av den ideella rätten är möjlig. En princip som enligt AK kommit till uttryck i den upphovsrättsliga lagstiftningen har varit att avtal som innebär att upphovsmannen avsäger sig all ideell rätt, inte ska vara giltigt, eftersom den ideella rätten är av högst personlig natur. Upphovsmannen har, oavsett avtal, alltid en rätt till namngivelse och en rätt att motsätta sig att verket förvanskas eller utnyttjas i ovärdiga sammanhang. AK motsätter sig ett generellt eftergivande av den ideella rätten, eftersom ett sådant skulle komma att gälla långt in i framtiden och för en mängd olika utnyttjanden som det skulle vara omöjligt för upphovsmannen att förutse. Vid överlåtelse för bearbetningar användningsområdet på förhand är begränsat. Som exempel ger AK att en författare överlåter ett manus till en filminspelning. Det kan då vara av vikt för filmföretaget att i förväg ha ingått ett avtal med upphovsmannen till originalverket om att denne efterger sin ideella rätt. I praktiken kan det nämligen vara svårt att avgöra om ändringarna filmföretaget ska göra i sin bearbetning kan komma att kränka upphovsmannen. Stadgandet underlättar också för upphovsmannen att företa affärer med bearbetare.²⁸ Det är mot bakgrund av dessa överväganden paragrafen har formuleringen ”*såvitt angår en till art och omfattning begränsad användning av verket*”.

2.6.2 Förvärvarens möjligheter att vidta ändringar av verket

I 28 § URL finns en bestämmelse om att den person som efter en överlåtelse övertar upphovsrätten inte får ändra verket eller överlåta det vidare, om inte annat avtalats. Detta stadgande gäller för **15**

---

²⁷ SOU 1956:25, s. 125.

²⁸ SOU 1956:25, s. 127-128.

alla slags överlåtelse eller upplåtelse av upphovsrätt.²⁹ Om rätten ingår i en rörelse, stadgas i paragrafen att den får överlåtas i samband med en rörelseöverlåtelse, men att överlåtaren alltjämt ansvarar för avtalets fullgörande. Denna bestämmelse tar sikte på verket som sådant, inte exemplar av verket. Exempel på detta kan vara att en förläggare som förvärvat upphovsrätten till ett bokmanus, alltså ett litterärt verk, gör ändringar i det innan boken ges ut.³⁰ Konstateras kan att 28 § URL utgör en ren avtalsrättslig bestämmelse eftersom en överträdelse av bestämmelsen inte innefattar ett intrång i upphovsrätten.³¹

AK anger i sitt betänkande att förvärvaren ofta kan ha ett intresse av att ändra verket, till exempel att förenkla ett musikstycke som ska utges i en populärupplaga. För upphovsmannen kan det, enligt AK, dock vara av stor betydelse att själv få bestämma över sådana ändringar, vilket är skälet till lagrummets tillkomst. Förvärvaren är därmed skyldig att återge verket i oförändrad form och måste få godkännande från upphovsmannen för att göra ändringar. Enligt AK måste dock inte förvärvaren ha upphovsmannens samtycke för alla slags ändringar, till exempel behöver en förläggare inte ha samtycke från upphovsmannen för att rätta stavfel eller ändra ett felaktigt angivet årtal.³² Rent generellt ska dock en restriktiv tolkning tillämpas vad gäller rätten att göra ändringar i verket.³³

Beträffande bearbetningar är regleringen annorlunda. AK anför att rätten för förvärvaren att utföra bearbetningen har sin grund i själva överlåtelseavtalet, som till exempel kan gå ut på en rätt att göra om ett litterärt verk till en film. Dock krävs att samtycke inhämtas från upphovsmannen om bearbetaren vill tillfoga ytterligare ändringar, som inte ligger inom ramen för överlåtelseavtalet. I praktiken kan det enligt AK vara svårt att avgöra om ändringen faller inom ramen för överlåtelseavtalet, att ändringen till exempel är berättigad med hänsyn till filmtekniken, eller om ändringen går utöver överlåtelseavtalet. I praktiken anses den som överlåtit en rätt att utföra en bearbetning ha en relativt stor frihet i detta avseende. Oavsett om ändringen vidtas inom ramen för överlåtelseavtalet ska alltjämt 3 § URL respekteras, dock med beaktande av vad som kan överlåtas enligt 3 stycket i det angivna lagrummet.³⁴

Det finns inga bestämmelser beträffande ändringar som görs efter överlåtelse av *exemplar* av ett verk. Istället får 3 § URL tillämpas i dessa fall. Förvärvaren av det enskilda exemplaret av verket får således göra ändringar i sitt exemplar, i den mån ändringarna inte strider mot 3 § URL och därmed kränker upphovsmannens respekträtt.³⁵

29 Rosén, Jan, *Upphovsrättens avtal*, s. 163.

30 Levin, Marianne, *Lärobok i Immaterialrätt*, s. 163.

31 Rosén, Jan, *Upphovsrättens avtal*, s. 163.

32 SOU 1956:25, s. 266-268.

33 Olsson, Henry, *Copyright Svensk och Internationell Upphovsrätt*, s. 129.

34 SOU 1956:25, 287-288.

35 Levin, Marianne, *Lärobok i Immaterialrätt*, s. 163.

2.6.3 Den positiva ändringsrätten

En bestämmelse som kan anses tänga respekträtten, men från en motsatt synvinkel, är den positiva ändringsrätten i 36 § URL. Detta stadgande ger under vissa förutsättningar en upphovsman som ingått ett förlagsavtal en positiv rätt att vidta ändringar i verket inför utgivande av en ny upplaga. Det krävs att den nya upplagan påbörjats senare än ett år efter utgivningen av den föregående upplagan, att ändringarna kan företas utan oskäligen kostnad och att de inte heller ändrar verkets karaktär.³⁶

2.7 Respekträtt vid verksanvändning med stöd av inskränkningarna i 2 kap URL

När ett verk utnyttjas med stöd av inskränkningar i upphovsmannens förfoganderätt, kap. 2 URL, ska alltså 3 § URL iakttas, om det inte är fråga om undantaget i 26 c § URL. Detta framgår av 11 § 1 stycket URL, och innebär således att upphovsmannen har sin ideella rätt skyddad även vid fria utnyttjanden. Beträffande respekträtten gäller i detta sammanhang således att verket vid nyttjande enligt 2 kap URL, inte får ändras på ett sätt som är kränkande för upphovsmannens anseende eller egenart. Som exempel nämner AK att en dikt, som med stöd av 19 § URL utnyttjas som sångtext, inte får framföras till en melodi som innebär att dikten framstår som löjeväckande.³⁷ I 11 § 2 stycket URL stadgas att när ett verk återges offentligt med stöd av 2 kap. URL, ska källan till verket anges enligt god sed samt att verket inte får ändras i större utsträckning än vad användningen kräver. Det finns således ett förbud mot opåkallade ändringar – detta är av intresse beträffande upphovsmannens respekträtt. AK anför att eftersom upphovsmannen vid fria utnyttjanden inte har möjlighet att bestämma över hur återgivningen utförs, ska hänsyn ändå tas till honom. Detta på så sätt att det fria utnyttjandet i första hand ska ske så att verket återges i helt oförändrat skick, i andra hand att endast de ändringar som är nödvändiga med tanke på ändamålet med utnyttjandet, får företas.³⁸ AK konstaterar i detta sammanhang att det i de flesta lagrum i 2 kap URL framgår i vilken mån nyttjandena får företas, men vad gäller själva *formen* för nyttjandet föreligger enligt AK mycket sällan omständigheter som gör det tillåtet att företa ändringar. Dock måste upphovsmannen tåla vissa förändringar, AK anger som exempel att det principiellt är tillåtet vid framförande av litterärt verk i ett radio- eller filmreportage enligt 21 § URL, att endast en del av verket tas med. Detta får anses vara sedvanlig reportageteknik och något upphovsmannen får tåla.³⁹

---

³⁶ Rosen, Jan, *Upphovsrättens avtal*, s. 163.

³⁷ SOU 1956:25, s. 266.

³⁸ SOU 1956:25, s. 270.

³⁹ SOU 1956:25, s. 271.

11 § URL ger följaktligen ett starkare skydd för upphovsmannen än skyddet i 3 § 2 stycket URL; dels förbjuds kränkande ändringar, dels förbjuds ändringar som inte är påkallade med tanke på ändamålet för utnyttjandet.

2.8 Respekträtt genom klassikerskyddet

Även när skyddstiden för ett verk löpt ut enligt 43 § URL, efter utgången av sjuttionde året efter det år då upphovsmannen avlidit, kan en form av respekträtt alltjämt gälla; det så kallade klassikerskyddet, enligt 51 § URL. Klassikerskyddet innebär, enligt vad som framgår av lagrummets lydelse, ett skydd, obegränsat i tiden, mot att verk återges offentligt på ett sätt som är kränkande för den andliga odlingens intressen. I sitt betänkande anger AK att klassikerskyddet främst syftar till att skydda de klassiska mästerverken från grova förvanskningar. Vidare konstateras att frågan om införande av skydd mot förvanskning av äldre verk länge varit omdebatterad, eftersom verk som saknar upphovsrättsskydd, antingen på grund av att skyddstiden har löpt ut, eller eftersom skapelsen aldrig åtnjutit skydd, kunde utnyttjas av envar i vilken form som helst. Denna frihet hade missbrukats på ett sätt som varit kränkande för det allmänna kulturintresset och värdefulla äldre verk hade utgivits i vandaliserande bearbetningar. AK ger som exempel att klassiska musikverk förvanskats till jazzparafrafer. Vidare framhålls i betänkandet att det även måste anses vara ett samhällsintresse att klassikerverken får behålla sin värdighet. Med begreppet ”kränkande” menas enligt AK i detta sammanhang, att angreppet från en allmän kulturell synpunkt anses som grovt. Det är inte tillräckligt att en sakkunnig uppger att återgivandet av ett klassiskt verk är bristfälligt, utan det ska enligt AK vara fråga om ett återgivande som för ”den bildade allmänheten i stort” upplevs som grovt stötande.⁴⁰

Byggnadsverk torde inte omfattas av klassikerskyddets tillämpningsområde. Detta eftersom klassikerskyddet syftar till att ge skydd mot att verk återges på ett sätt som kränker den andliga odlingens intressen och eftersom man inte kan anses återge en byggnad genom att ändra den.⁴¹

Enligt 5 § upphovsrättsförordningen får vid intrång i klassikerskyddet talan föras i domstol av Svenska Akademien, Musikaliska Akademien och Akademien för de fria konsterna. Det finns dock en stor avsaknad av domstolsfall. Musikaliska akademien gjorde ett uttalande om att Duke Ellingtons jazzversion av Edvard Griegs musikiska verk *Per Gynt-svit* var kränkande för den nordiska musikkulturen, men fallet togs aldrig till domstol eftersom Duke Ellington drog tillbaka

---

40 SOU 1956:25, s. 403-404 och 409.

41 Bergström, Svante, *Upphovsrätt till byggnadsverk*, s. 50.

skivorna.⁴²

2.9 Några kommentarer

2.9.1 Balansen mellan upphovsmannens synvinkel och den objektiva måttstocken

Tanken med metoden att vid kränkingsbedömningen utgå från upphovsmannens synvinkel tillsammans med anläggande en objektiv måttstock är god. Eftersom respekträtten grundar sig på den känsla upphovsmannen hyser för sitt alster är det givetvis viktigt att hans synvinkel vägs in i bedömningen. Samtidigt är det av största vikt för att rättstillämpningen ska vara enhetlig och inte bara grunda på en synvinkel, att domstolen anlägger den objektiva måttstocken; att den ser på den enskilda situationen i ljuset av till exempel samtidens konstströmningar. Det kan dock tänkas bli en svår balansgång för domstolen att beakta båda delarna. I NJA 1979 s. 352 (Max Valter) kan jag tycka att domstolen lade för stor tyngd på anläggande av den objektiva måttstocken, medan upphovsmannens synvinkel hamnade i skymundan.

2.9.2 Verkets betydelse vid kränkingsbedömningen – risk för subjektivitet

Det är fullt förståeligt att man ska beakta verkets art och stil vid en kränkingsbedömning. Självklart kan en liten ändring av ett verk som utgör lyrik ha en större påverkan på helheten än om en ändring i samma omfattning sker av exempelvis en broschyr. Jag har svårare att hålla med AK angående uttalandet om att när en ändring av ett verk sker, så att man kan få intrycket av att det rör sig om originalet, är detta allvarigare för betydande verk jämfört med till exempel litterära eller musikaliska verk av lägre valör. Detta synsätt finner jag problematiskt ur två hänseenden, dels ser jag i detta sammanhang inte någon anledning att göra en distinktion mellan verks dignitet, dels anser jag att det kan vara svårt att avgöra vad som är ett betydande verk. AK ger dessutom inte någon vägledning i detta hänseende. Jag tror att det i detta sammanhang föreligger en stor risk för skönsmissiga bedömningar.

2.9.3 Olika aspekters betydelse vid bedömningen av om en bearbetning innebär en kränkning av originalverkets upphovsmans respekträtt

Enligt AK ska en bearbetning, för att inte kränka originalet beakta originalets konstnärliga stil, nivå, innehåll och tendens, så att detta inte nedvärderas eller förvrängs. Jag anser,

---

⁴² Levin, Marianne, *Lärobok i Immaterialrätt*, s. 164-165.

liksom AK, att det är självklart att en bearbetning, även om den håller en hög kvalitet rent formellt, kan utgöra en kränkning, om innehållet och syftet förvrängs jämfört med originalet. Om till exempel ett litterärt verk som belyser vikten av ökad jämställdhet i samhället görs om till en film som befäster gamla könsroller är det naturligt att bearbetningen kan bedömas som en kränkning på samma sätt som att bearbetningen kan kränka originalet om den skulle utgöra en undermålig översättning. Syftet med verket kan vara lika viktigt för upphovsmannen som dess kvalitet, om inte till och med viktigare.

2.9.4 Besvärande för arkitekter med avsaknaden av respekträtt

Undantaget från 3 § 2 stycket URL i 26c § URL som innebär att en ägare till en byggnad eller ett bruksföremål får göra ändringar utan upphovsmannens samtycke kan vara besvärande för arkitekter. Vid införandet av lagrummet verkar man ha fäst betydligt större avseende på praktiska och ekonomiska överväganden än på den känsla upphovsmannen hyser för sitt verk. Detta kan eventuellt minska arkitektens skapandelust och känsla av att hans tillmäts uppskattning. Det faktum att denna regel inte innebär att man får ändra i byggnadsritningar utan arkitektens samtycke kanske har mindre betydelse i sammanhanget eftersom själva resultatet ändå får ändras utan vidare. Jag kan dock ha förståelse för de praktiska överväganden som ligger till grund för stadgandet, speciellt när det gäller byggnader som är bostäder.

2.9.5 Förstörelse av konstverk

Det faktum att det är tillåtet att förstöra eller ödelägga exemplar av verk (i praktiken konstverk) när det inte är tillåtet att göra ändringar i dem, kan leda till en del frågeställningar. Var går gränsen mellan en grov ändring och ödeläggelse av ett verk? Det kan kanske i vissa situationer vara svårt att bedöma.

Den främsta anledningen till att AK valde att inte lagstifta om förstörelse av konstverk var bevissvårigheter kring oaktsamhet och uppsåt. Jag kan tycka att en lagstiftning skulle vara värdefull av principiella skäl och att bevissvårigheterna, som jag i och för sig håller med om, inte är ett tillräckligt skäl för att låta området vara oreglerat. Det skulle i vilket fall som helst vara värdefullt med en omfattande och djupgående utredning beträffande förstörelse av konstverk.

2.9.6 Klassikerskyddet – en tämligen svårtillämpad reglering

Klassikerskyddet i 51 § URL, som innebär ett skydd mot att äldre verk, som inte längre omfattas av upphovsrättsligt skydd, alltjämt ska vara skyddade mot återgivande av dem på ett sätt som är kränkande för den andliga odlingens intressen, ger enligt mig upphov till en del frågetecken. AK anger att stadgandet främst syftar till att skydda de stora mästerverken från grov förvanskning. Men frågan om vad som anses vara ett mästerverk kan enligt mig leda till subjektiva bedömningar. Vidare talar AK om att ”den bildade allmänheten i stort” ska uppleva återgivandet som grovt stötande för att det ska falla under klassikerskyddets tillämpningsområde. Vilka innefattas i begreppet ”den bildade allmänheten i stort”, kan man undra. Vidare kan påpekas att synen på kultur är något föränderligt och något som kan ha uppfattats som grovt för ett antal år sedan kan idag vara helt acceptabelt. Enligt min uppfattning är stadgandet något förlegat. Bestämmelsen har dessutom, som framgått ovan, knappt tillämpats i praktiken. Därför anser jag att det skulle vara en god idé att genomföra en grundlig utredning om stadgandets fortsatta existens.

3. Särskilt om parodi, travesti och satir

3.1 Begreppen parodi, travesti och satir

I detta avsnitt avses endast att redogöra för innebörden av begreppen parodi, travesti och satir. I följande avsnitt, avsnitt 3.2, redogörs sedan för korrelationen mellan respekträtten å ena sidan och parodin, travestin och satiren å andra sidan.

I Svenska Akademiens ordlista benämns parodi som en förlöjligande efterbildning eller en vrångbild. Att parodiera över något innebär enligt samma ordlista som att härma, förlöjliga eller förvränga något.⁴³ Enligt Nationalencyklopedin avses med begreppet travesti ”förklädd” eller ”omgestaltning”.⁴⁴ Satir benämns i Svenska Akademiens ordlista som en förlöjligande skrift och som ett bitande hån.⁴⁵ Enligt Rosén är gemensamt för begreppen att de utgår från ett välkänt fenomen, typiskt sätt ett litterärt eller konstnärligt verk och vilken benämning man väljer att använda spelar enligt Rosén mindre roll vid tillämpning av upphovslagens regler.⁴⁶

I avgörandet som refereras i NJA 2005 s. 905 (Alfons Åberg) uttalade HD att begreppen parodi och travesti innebär att ”någon genom att förvränga ett känt verk till form eller innehåll åstadkommer en produkt, vilken framstår som avsedd att skapa en komisk effekt som är helt främmande för originalverket.”

I ett annat avgörande, som refereras i NJA 1975 s. 679 (Sveriges flagga) slog HD fast att det *inte* rörde sig om en parodi eller travesti när ett verk hade utnyttjats och använts som politisk propaganda. Syftet hade inte varit att dra löje över originalverket och därmed skapa en komisk effekt.

Ett annat avgörande av intresse är HovR:ns dom från den 28 november 1997 i mål T 1534/96 (Skriet). Sveriges radio hade i en annons infört ett fotografi föreställande en person som höll fram en mikrofon till en uppblåsbar docka, liknande personen i den välkända målningen *Skriet* av konstnären Munch. HovR:n klargjorde först att ansiktet i Munchs målning var såpass originell att den omfattades av upphovsrättsskydd. Den uppblåsbara dockan, var enligt HovR:n väsentligt lik originalet och gav uttryck för liknande tankeinnehåll. HovR:n kom dock fram till att den

---

43 <http://www.svenskaakademien.se>

44 <http://www.ne.se>

45 <http://www.svenskaakademien.se>

46 Rosén, Jan, *Upphovsrätten som hinder för satir, parodi eller travesti?*, *Uppsatser i Medierätt*, s. 119.

uppblåsbara dockan utgjorde en omarbetning till en annan form än originalmålningen och denna omarbetning därför stod i beroendeförhållande till originalverket. Därmed gjorde fotografiet intrång i rättighetsinnehavarens upphovsrätt. HovR:n konstaterade i detta sammanhang att fotografiet var en ren avbildning av dockan och att det inte räcker för att det ska bli en parodi att en upphovsrättsligt skyddad figur tas ur sitt sammanhang och används på annat sätt. Det krävs därutöver något mer, till exempel att figuren förvanskas på ett sätt som syftar till att ge en komisk och förlöjligande effekt, fastslog HovR:n.

3.2 Parodi, travesti och satir i förhållande till respekträtten

Under detta avsnitt används för språkflödets skull begreppet parodi som en gemensam benämning för parodi, travesti och satir. Som konstaterats ovan i avsnitt 3.1, behandlas nämligen begreppen likartat vid tillämpning av de upphovsrättsliga reglerna.

Inledningsvis bör korrelationen mellan upphovsrätten och yttrandefriheten belysas. Upphovsrätten utgör en begränsning av yttrandefriheten, vilken har stöd av delegationsbestämmelsen i 1 kap. 8 § 2 stycket TF, där en hänvisning görs till lag; i detta fall URL. Denna reglering har i sin tur stöd av 2 kap 12 § RF, där det framgår att yttrandefriheten får begränsas genom lag till förmån för särskilda ändamål som uppräknas i 2 kap 13 § RF, där upphovsrätten räknas upp som ett av dessa ändamål.

Den som översatt, bearbetat eller överfört ett verk till en annan litteratur- eller konstform har upphovsrätt till sin version, men får inte handla i strid med upphovsrätten till originalverket, se 4 § 1 stycket URL, jfr. art. 12 BK. Om man däremot i fri anslutning till ett verk åstadkommer ett nytt och självständigt verk finns inget beroendeförhållande till originalverkets upphovsrätt, se 4 § 2 stycket URL. När det rör sig om ett nytt självständigt verk har inte ursprungsverkets inre form behållits, även om det ofta har fungerat som inspiration till det nya verket. AK anför i sitt betänkande att när det är fråga om ett nytt och självständigt verk har det äldre verket helt hamnat i bakgrunden. Exempel på när lagrummet kan komma att gälla kan vara när man skapat en modern version av en äldre förlaga.

AK anför vidare att parodin normalt inte anses utgöra ett andrahandsverk, utan istället ett nytt självständigt verk. Detta även om parodin återger långa stycken av originalverket, ord för ord. Det som istället är avgörande är enligt AK att parodin har ett helt främmande syfte i jämförelse med originalverket. AK uttrycker härvid att det dock inte funnits något behov av att införa

lagstiftning på detta område.⁴⁷ AK uppger vidare att parodier enligt gammal hävd anses utgöra tillåtna förfaranden och att de således inte innebär intrång i upphovsrätten till det verk de bygger på.⁴⁸

Rosén framhåller att parodin bör särskiljas från citaträtten. Parodin är överhuvudtaget inte omnämnd i förarbetena till 14 § URL. Anledning torde främst vara att parodin saknar det lojala syfte som citaträtten grundar sig på. Vidare understryks att det i URL inte någonstans stadgas att användningen av någon annans verk kan rättfärdigas genom syftet därtill. Därmed måste, om man tolkar lagen bokstavligt, parodin utgöra ett självständigt verk för att inte göra intrång i originalverket. I AK:s betänkande anförs dock, vilket även redogjorts för ovan i detta avsnitt, att parodier av gammal hävd är tillåtna. *Rosén* konstaterar att AK:s uttalande i detta hänseende inte gäller den upphovsrättsliga ensamrätten i sin helhet, utan enbart åsyftar den ideella rätten. AK:s uttalande, som även det redogjorts för ovan i detta avsnitt, om att parodin utgör ett självständigt verk, även för de fall den är mycket närgången originalet, eftersom syftet är helt främmande originalverket, är något *Rosén* ställer sig frågande till. *Rosén* anser att det är problematiskt att AK ser syftet som avgörande för frågan om parodin som ett självständigt verk. Ingen annanstans i URL omnämns syftet med en åtgärd som något som påverkar ensamrättens omfång, bortsett från vid verksanvändning med stöd av 2 kap URL, där sådana skäl framgår. Enligt *Rosén* bör parodier kunna anses utgöra bearbetningar enligt 4 § 1 stycket URL, som därmed åtnjuter eget upphovsrättsligt skydd, men är beroende av originalverkets ensamrätt om de inte uppnår en sådan egenart och självständighet gentemot originalverket, att de därför kan ses som självständiga verk.⁴⁹

Ålund konstaterar att det som tycks göra det svårt att betrakta parodin som ett nytt och självständigt verk är dess beroendeförhållande till originalverket. Vidare drar *Ålund* slutsatsen att eftersom parodin, med stöd av motiv och praxis, anses utgöra ett självständigt verk på grund av dess för originalverket främmande syfte, bör parodin betraktas som ”en kvalificerad art av ett verk för vilka en särregel gäller.” Denna särregel ska enligt *Ålund* ha företräde framför vanliga regler för gränsdragning mellan vad som utgör en bearbetning och vad som utgör ett nytt självständigt verk.⁵⁰

I artikel 5.3 k infosocdirektivet stadgas att det finns en möjlighet för medlemsstaterna att föreskriva undantag eller inskränkningar i det upphovsrättsliga skyddet beträffande användning av verk i karikatyr-, parodi- eller pastischsyfte. Några länder i Europa, till exempel Frankrike och

---

47 SOU 1956:25, s. 137.

48 SOU 1956:25, s. 124.

49 *Rosén, Jan, Upphovsrätten som hinder för satir, parodi eller travesti?, Uppsatser i Medierätt, s. 120, 122, 124-126*

50 *Ålund, Monika, Parodi och upphovsrätt, NIR 1/1992, s. 101, och 107.*

Spanien har genomfört en lagstiftning med ett sådant undantag.⁵¹ I Sverige har lagstiftaren dock som sagt valt att inte genomföra någon lagstiftning på detta område, men HD har, med stöd av förarbetena till URL utvecklat en praxis som redogörs för i det följande.

I avgörandet som refereras i NJA 2005 s. 905 (Alfons Åberg) hade radioprogrammet Pipirull sänt ett inslag med titeln *En vanlig dag med danska Alfons*. Inslaget började med att vinjettmusiken från tv-programmet Bolibompa och signaturmelodin från Alfons Åbergs sändes. Därefter lästes repliker ur Alfons Åberg-böcker upp, sammanblandat med repliker från den danska filmen *Pusher*. Detta skapade effekten att det framstod som att Alfons Åberg hade hamnat i bråk med en knarklangare. I programmet poängterades också att Alfons på danska betyder hallick. Inslaget hade som syfte att skapa en komisk effekt. Rättsfrågorna i målet var dels om sammanblandningen av de olika replikerna medfört att inslaget hade blivit ett nytt självständigt verk, dels om de litterära verken hade tillgängliggjorts på ett för upphovsmannen kränkande sätt. Upphovsmannen till Alfons Åberg-böckerna yrkade att Pippirull skulle förbjudas med hot om vite att fortsätta sända programmet. Hon yrkade vidare skadestånd för kränkning av sin ideella rätt. Tingsrätten ogillade talan och fann att programmet utgjorde ett nytt och självständigt verk i enlighet med 4 § 2 stycket URL och att någon kränkning av upphovsmannens ideella rätt därmed inte kunde ha ägt rum. HovR:n fastställde tingsrättens dom. HD anförde att parodier ska betraktas som självständiga verk eftersom de har ett för originalverket helt främmande syfte. Därefter konstaterades att det inte finns några vedertagna definitioner av begreppen parodi och travesti, men att det handlar om när ”någon genom att förvränga ett känt verk till form eller innehåll åstadkommer en produkt, vilken framstår som avsedd att skapa en komisk effekt som är helt främmande för originalverket.” Mot bakgrund härav slog HD fast att det aktuella inslaget hade haft ett sådant syfte och därmed utgjorde ett självständigt verk. Den travesterade effekten Pippirulls inslag hade kunde enligt HD inte i sig innebära att de bakomliggande litterära verken tillgängliggjorts för allmänheten i ett sådant sammanhang att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart hade blivit kränkt. HD uttalade dock att detta inte innebär att det per automatik, enbart för att det rör sig om ett nytt självständigt verk i form av en parodi eller travesti, inte kan medföra att denna ändå kan utgöra ett intrång i den ideella rätt upphovsmannen bakom originalverket har. HD förtydligade härmed att ”även om travestin är att betrakta som ett självständigt verk kan den tänkas återge originalverket i sådan form eller i sådant sammanhang som – även vid sidan av själva travestin – för upphovsmannen till originalverket är på ett otillåtet sätt kränkande med hänsyn till dennes litterära eller konstnärliga anseende.” HD tydliggjorde dock ej var gränserna ska dras i detta sammanhang, utan konstaterade endast att så inte hade skett i det aktuella målet, varvid de fastställde HovR:ns domslut. **25**

---

51 Code de la propriété intellectuelle, II, L 122-5 (4), Ley 22/1987, de 11 de noviembre, de Propiedad Intelectual, 39

Två av HD:s ledamöter var skiljaktiga beträffande domskälen och anförde i huvudsak följande. Inslaget kunde uppfattas som en parodi, men det saknade betydelse för frågan om inslaget utgjorde ett nytt och självständigt verk. Inslaget bedömdes inte nå upp till kraven för ett nytt och självständigt verk, utan utgjorde en bearbetning enligt 4 § 1 stycket URL, vilket alltså innebar att inslaget stod i beroendeförhållande till originalverkets rättsskydd. Vid kränkingsbedömningen anfördes att man ska utgå ifrån ett visst verk och dess skapares intresse i egenskap av upphovsman. Det konstaterades att replikerna som utnyttjats från de litterära verken inte i sig kunde anses spegla Alfons Åbergs karaktärsdrag på så sätt som de framträder i de litterära verken. Sammanblandningen av replikerna från de litterära verken med de från filmen *Pusher* hade dock skapat ett kränkande sammanhang för den litterära figuren Alfons Åberg, vars karaktärsbild hade blivit förlöjligad. Att Alfons Åberg hade fått sin karaktärsbild kränkt var dock inte enligt de två skiljaktiga ledamöterna i HD tillräckligt för att en kränkning av upphovsmannens litterära anseende eller egenart hade blivit skett och därför anslöt sig de skiljaktiga ledamöterna till HD:s domslut.

I Alfons Åberg-målet hävdar inte HD att parodier skulle vara tillåtna som ett undantag till upphovsrätten, utan hänvisar till den del av AK:s betänkande där det framgår att parodier ska anses utgöra självständiga verk med anledning av det främmande syftet. Detta tolkar *Rosen* som att HD därmed klargjorde att parodin inte ska anses utgöra en inskränkning i yttrandefriheten utan att dess tillåtlighet istället ska baseras på originaliteten. Enligt *Rosén* finns det ingen anledning att förändra upphovsmannens rättsliga förhållande till förmån för yttrandefrihetsintressen, eftersom sådana intressen redan är tillgodosedda. Den omständighet att HD bygger sin bedömning av tillåtligheten av den aktuella parodin på att den är ett självständigt verk eftersom syftet är helt främmande jämfört med förebilden, uppfattas enligt *Rosén* som att det intellektuella innehållet är det som är avgörande för att skydd, inte den, enligt gängse regler, litterära eller konstnärliga formen. Trots att man kan få en sådan uppfattning utgår HD från att HD inte har haft en sådan avsikt, utan att formelementen i parodin varit avgörande för rättsskyddets existens; ändringar, förvrängningar, artfrämmande sammanfogade etc. Detta påpekas av *Rosén* som viktigt eftersom lättvindiga ingrepp annars skulle kunna göras i verk med hävdande att det rör sig om en parodi på grund av ett främmande syfte. *Rosén* anser att det i det aktuella målet verkar som att HD kommit fram till att de litterära verken inte förekommit i Pippirulls inslag, varför man inte heller haft anledning att pröva om upphovsmannens originalrätt kränkts. *Rosén* ansluter sig till de skiljaktiga ledamöternas syn vad gäller uppfattningen om att parodin utgjorde en bearbetning enligt 4 § 1 stycket URL och därmed stod i beroendeförhållande till originalets rättsskydd. *Rosén* är däremot inte benägen att hålla med de två skiljaktiga ledamöterna i deras uppfattning om att Alfons Åbergs karaktärsbild solkats, men att detta inte hade kränkt upphovsmannens litterära anseende eller egenart. *Rosén* konstaterar

här att då en författare genom en litterär figur valt att förmedla vissa idéer och moraliska ståndpunkter etc., så måste ett ingrepp av sådant slag som i det aktuella målet, där repliker sammanblandats i helt främmande sammanhang vara riktat mot upphovsmannens egenart, även om det inte nödvändigtvis behöver inkräkta på dennes anseende.⁵²

3.3 Några kommentarer

AK:s uttalande, om att parodin på grund av sitt främmande syfte, anses utgöra ett nytt självständigt verk, även om den är mycket närgången originalet och till och med har tagit efter det, ord för ord, i långa stycken, är något jag ställer mig frågande till. Jag har svårt att förstå att syftet kan få en sådan stor betydelse i sammanhanget. I andra sammanhang, när syftet också är originalet helt främmande, men inte av komisk karaktär, som till exempel i NJA 1975 s. 679 (Sveriges flagga) betraktas inte syftet som avgörande för om det är fråga om en bearbetning eller ett nytt självständigt verk.

Rättsläget i detta sammanhang är enligt min mening otydligt, men precis som Rosén tror jag att HD i rättsfallet NJA 2005 s. 905 (Alfons Åberg) bedömde att anledningen till att parodin i det aktuella fallet var att betrakta som ett nytt och självständigt verk var att det på grund av dess främmande syfte fått en annan *form* än originalet. Det skulle vara ytterst märkligt om gängse principer för verkshöjd; individuell särprägel, självständighet och originalitet, inte gäller för parodier. Enligt min mening verkar det som att parodier alltför lättvindigt betraktas som självständiga verk och att det kan finnas fall där man inte når upp till kraven för ensamrätt. Då borde man kunna betrakta förfarandet som en parodisk bearbetning. Jag håller med Rosén om att Pippirulls inslag i Alfons Åberg-målet-målet snarare var att betrakta som en bearbetning eftersom repliker hade tagits rakt av.

Uppfattningen om att parodin är något som upphovsmannen alltid måste tåla är enligt mig ett tecken på att rättsläget är i behov av ett tydliggörande. Om det skulle stämma att parodin är ett undantag till det upphovsrättsliga skyddet (vilket jag betvivlar att den är), är det enligt min mening i så fall lämpligt med en lagstiftning, förslagsvis där parodin förs in som ett av undantagen i 2 kap URL. Men av HD:s domskäl i Alfons Åberg-målet framgår att en parodi faktiskt *kan* göra ett intrång i upphovsmannens respekträtt genom att kränka dennes litterära eller konstnärliga anseende. Eftersom HD inte utvecklade vad som ska beaktas vid denna bedömning, är det mycket önskvärt med framtida tydlig praxis.

---

⁵² Rosén, Jan, *Alfons Åbergs integritet eller författarens?* Juridisk tidskrift vid Stockholms universitet, nr 3, 2005-06, s. 721-724.

Källförteckning

Offentligt tryck

Code de la propriété intellectuelle. Version consolidée au 10 juillet 2013

Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (Bernkonventionen)

Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället

Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Ley 22/1987, de 11 de noviembre, de Propriedad Intelectual

Proposition 1960:17, Regeringens proposition med förslag till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk m m.

Radio och tv-lag (2010:696)

Regeringsformen (1974:152)

SOU 1956:25 Upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk. Lagförslag av Auktorrättskommittén

Tryckfrihetsförordningen (1949:105)

Upphovsrättsförordning (1993:1212)

Litteratur

- Bergström, Svante, *Upphovsrätt till byggnadsverk*, Föreningen Sveriges Praktiserande Arkitekter, Stockholm, 1980
- Bernitz, Ulf, m.fl. *Immaterialrätt och otillbörlig konkurrens*, u. 11, Stockholm, 2009
- Levin, Marianne, *Lärobok i Immaterialrätt*, u. 9, Norstedts Juridik AB, Vällingby, 2009
- Olsson, Henry, *Copyright Svensk och Internationell Upphovsrätt*, u. 8, Norstedts Juridik AB, Mölnlycke, 2009
- Olsson, Henry, *Upphovsrättslagstiftningen En kommentar*, u. 2, Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2006.
- Peczenik, Alexander, *Vad är rätt?: om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, Göteborg, 1995
- Peyron, Ulf, *Det upphovsrättsliga anställningsförhållandet*, P A Norstedts & Söners Förlag AB, Lund, 1985
- Rosén, Jan, *Upphovsrättens avtal*, 3 u, Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2006
- Rosén, Jan, *Upphovsrätten som hinder för satir, parodi eller travesti?*, (Uppsatser i Medierätt), Juristförlaget AB, Stockholm, 1993

Artiklar

- Rosén Jan, *Svensk rättspraxis Upphovsrätt och närstående rättigheter 1977-2002*, Svensk Juristtidning, 2004.
- Rosén, Jan, *Alfons Åbergs integritet eller författarens?* Juridisk tidskrift vid Stockholms universitet, nr 3, 2005-06

Rättsfall

NJA 1979 s. 352 (Max Valter)

NJA 1975 s. 679 (Sveriges flagga)

NJA 1971 s. 226 (Rydbeckmålet)

NJA 1974 s. 94 (Rudlings affischer)

NJA 2008 s. 309 (Hajen och Alfred)

NJA 1993 s. 263 (Uppsala Stadshus)

NJA 2005 s. 905 (Alfons Åberg)

Svea Hovrätts dom från den 28 november 1997 i mål T 1534/96 (Skriet)

Internetsidor

<http://www.svenskaakademien.se> – Svenska Akademien

<http://www.ne.se> – Nationalencyklopedin